

PROGRAMACIÓN ESA. 2023-24

Departamento de Xeografía e Historia

Ámbito Social

Índice	
Apartado	Paxina
1. Aspectos xerais da programación didáctica	2
1.1 O marco lexislativo	2
1.2 Contribución da materia á consolidación das competencias clave	2
1.3 Contribución da materia ao desenvolvemento dos elementos transversais	3
2. Contexto	4
2.1 Características do Centro: entorno e instalacións	4
2.2 Organización dos espazos e recursos destinados á ESA	5
2.3 Características do alumnado e das ensinanzas de adultos impartidas no Centro	5
3. Metodoloxía	
3.1 Consideracións globais	
3.2 As actividades de ensinanza-aprendizaxe.	6
3.3 Estratexias metodolóxicas e procedementos	9
3.4 Materiais e recursos didácticos	10
3.5 Atención á diversidade	10
4. Obxectivos	11
5. Contidos	13
5.1 Secuenciación e temporalización dos contidos	13
5.2 Relación entre: contidos, criterios de avaliación, competencias clave, estándares de aprendizaxe e instrumentos de avaliación.	15
6. Avaliación	28
6.1 Criterios e procedementos de avaliación	28
6.2 Criterios e procedementos de cualificación	28
7. Actividades complementarias e extraescolares	29

1. Aspectos xerais da programación didáctica

1.1 O marco lexislativo

Nesta programación didáctica seguimos o marco lexislativo pautado pola Resolución do 7 de agosto de 2023, da Dirección Xeral de Formación Profesional, pola que se ditan instrucións para o desenvolvemento das ensinanzas básicas de educación para persoas adultas, bacharelato para persoas adultas e ensinanzas non regradas no curso académico 2023/24.

Deste xeito, nesta resolución anúnciase que O Decreto 156/2022, do 15 de setembro, polo que se establecen a ordenación e o currículo da educación secundaria obrigatoria na Comunidade Autónoma de Galicia, recolle na disposición adicional cuarta que a consellería con competencias en materia de educación establecerá o currículo destas ensinanzas para persoas adultas. Porén, ficaría aínda pendente o desenvolvemento normativo específico para a Educación Secundaria de Adultos, polo que seguiremos as instrucións establecidas até o momento a este respecto.

1.2 Contribución da materia á consolidación das competencias clave

As competencias clave defínense no Decreto 86/2015, do 25 de xuño como “aquelas que todas as persoas precisan para a súa realización e o seu desenvolvemento persoal, así como para a cidadanía activa, a inclusión social e o emprego”.

Do mesmo xeito, no citado Decreto faise alusión ao seu sentido global, transversal, dinámico, integral e interdisciplinar, combinándose nelas “habilidades prácticas, coñecementos, motivación, valores éticos, actitudes, emocións e outros compoñentes sociais e de comportamento que se mobilizan conxuntamente para lograr unha acción eficaz”.

En definitiva, tentaremos potenciar estas competencias clave a través dos procedementos que expoñemos a continuación, partindo da relación que se establece entre obxectivos, contidos, criterios de avaliación, estándares de aprendizaxe e competencias clave no propio Decreto 86/2015, do 25 de xuño (que está incluída no desenvolvemento de cada materia), así como tendo presente que o seu tratamento na etapa do Bacharelato debe de ser máis completo e complexo.

En primeiro lugar, a competencia en comunicación lingüística (CCL) estará ligada tanto á potenciación da capacidade para empregar con rigor e corrección o vocabulario histórico como das destrezas vinculadas á comprensión, selección e síntese das fontes de información e á elaboración de argumentacións coherentes e creativas. Neste camiño, os instrumentos

fundamentais que oferta a nosa materia son a análise e comentario de textos históricos, gráficas, mapas e imaxes ou a definición de vocabulario histórico.

Pola súa parte, a competencia para aprender a aprender (CAA) implica, ademais da consolidación da capacidade de abordar os contidos da materia desde unha perspectiva de crítica construtiva, o desenvolvemento das habilidades propias da ordenación e síntese da información, tales como a elaboración de eixos cronolóxicos, mapas conceptuais ou esquemas, que evidencien as relacións de dependencia que se establecen entre os diversos fenómenos ou procesos.

Así mesmo, tamén as competencias sociais e cívicas (CSC) teñen unha vinculación directa cos documentos e outras fontes históricas, na medida en que a capacidade para analizar criticamente a información e saber contrastala amosa unha madurez persoal e social axeitada a esta etapa educativa. De igual maneira, pretendemos consolidar aquelas destrezas que permitan entender e interpretar a complexidade da sociedade actual, nas que ocupe un lugar fundamental a defensa da democracia, da liberdade, da igualdade ou da solidariedade como principais conquistas sociais da humanidade.

No tocante á conciencia e expresións culturais (CCEC), está ligada ao análise daquelas obras ou movementos artísticos máis representativos de cada etapa histórica, na que se poña en valor a diversidade cultural da humanidade e a necesidade de preservación deste patrimonio. Á súa vez, a competencia matemática (á marxe da súa proxección específica no tratamento de gráficas ou estatísticas) e as competencias básicas en ciencia e tecnoloxía (CMCCT) intégranse na observación do impacto dos cambios tecnolóxicos na sociedade.

En relación á competencia dixital (CD), o seu traballo está presente en moitos dos contidos desta materia, xa que a posibilidade de transmitir, acceder e intercambiar información dun xeito inmediato é unha valiosa ferramenta de aprendizaxe. Porén, debemos de ter presente a nosa responsabilidade na potenciación do seu uso axeitado e no desenvolvemento das capacidades para seleccionar a información de maneira crítica e rigorosa.

Finalmente, o traballo do sentido de iniciativa e o espírito emprendedor (CSIEE) está tamén presente en todo o noso modelo de aprendizaxe, e nas actividades ou proxectos fixados nesta programación didáctica existe unha potenciación constante das destrezas requecidas para a autonomía persoal e social ou das capacidades relativas ao emprendemento e a creatividade.

1.3 Contribución da materia ao desenvolvemento dos elementos transversais

O proceso de ensino-aprendizaxe do Ámbito Social da ESA contribuirá á consecución dos obxectivos dos plans ou proxectos do centro, que teñen unha natureza interdisciplinar e plural.

En relación ao proxecto lector, a lectura é un dos procedementos esenciais de cara á potenciación da maioría das competencias clave, e desde a Historia do Mundo Contemporáneo fixamos como un puntal básico no proceso de aprendizaxe os exercicios que requiren a comprensión lectora, a utilización de diversas fontes históricas ou historiográficas, a educación no uso científico e crítico da información, ou o traballo habitual con artigos xornalísticos.

No tocante á introdución das TIC, conforma tamén un campo esencial nos procedementos de aprendizaxe, e empregamos con asiduidade estas ferramentas como mecanismo de busca, selección e tratamento da información, e como recurso para potenciar as competencias clave ligadas á capacidade para valorar ou interpretar os contidos recollidos na rede dunha maneira crítica e selectiva.

Desde o punto de vista do plan de convivencia, tentaremos contribuír ao desenvolvemento dun ambiente de estudo ordenado, tranquilo e cordial, e a mellorar o clima escolar no seu conxunto. Así meso, potenciaremos aqueles comportamentos que son fundamentais de cara a axeitada convivencia entre todos os membros da comunidade educativa, e que supoñen a asunción e a práctica dos valores cívicos e democráticos ou a preparación do alumnado para a vida adulta.

Finalmente, resta engadir que moitos destes valores ou principios gardan unha estreita relación cos contidos da Historia, na medida en que fenómenos tan negativos como o imperialismo, os conflitos bélicos, ou os réximes totalitarios demostran a importancia de preservar o respecto, a tolerancia, a solidariedade, os dereitos humanos, o desenvolvemento sostible do medio natural ou a igualdade entre os sexos

2. Contexto

2.1 Características do Centro: entorno e instalacións

O IES Gregorio Fernández é un dos dous institutos públicos localizados en Sarria. Este municipio conta na actualidade con case 14.000 habitantes. O núcleo urbano de Sarria concentra un 65% da poboación, mentres que o resto de habitantes do concello están distribuídos pola contorna rural.

Pola súa parte, Sarria é a cabeceira dunha extensa comarca na que tamén se sitúan os concellos de Láncara, Paradela, O Incio, O Páramo, Samos e Triacastela. Entre as principais actividades económicas deste espazo destacan os sectores primario e terciario. En relación a este último aspecto, o feito de que Sarria sexa o maior núcleo de poboación do tramo galego do Camiño Francés (e o último lugar desde o que se pode comezar esta ruta para conseguir a “Compostelá”) repercutiu no notable incremento do sector servizos nos últimos anos.

Desde o punto do patrimonio cultural e artístico da comarca de Sarria, existe unha grande riqueza de monumentos ou restos arqueolóxicos, especialmente das etapas antiga e medieval.

Entre eles destacan o propio trazado do Camiño de Santiago, a Fortaleza dos Marqueses de Sarria, o Mosteiro da Madalena ou a Igrexa do Salvador, patrimonio que ten unha proxección pedagóxica habitual nalgunhas das actividades desenvolvidas no Centro.

En relación ás instalacións e aos espazos didácticos existentes no IES, conta cun total de tres edificios, nos que se distribúen as aulas, os despachos da equipa directiva e de orientación, a secretaría, os departamentos didácticos, a sala de profesores, os obradoiros e laboratorios, o ximnasio, o pavillón polideportivo, a biblioteca, a sala de recepción de pais/nais, a cafetería e o comedor. Así mesmo, a maioría das aulas están equipadas con ordenador, canón dixital e pizarra, e son luminosas e ben ventiladas.

2.2 Organización dos espazos e recursos destinados á ESA

Desde o punto de vista do uso dos diversos espazos do IES Gregorio Fernández, as clases da ESA impartiranse nas aulas 114 e 115, que contan ambas cunha distribución axeitada do mobiliario e suficiente ventilación e iluminación.

Así mesmo, ambas aulas están dotadas de canón de proxección e conexión a internet, recursos empregados tanto nas explicacións das unidades didácticas como na realización de diversas actividades por parte do alumnado. A este respecto, empregárase tamén a aula de informática, que está dotada con ordenadores para cada un dos alumnos/as.

Pola súa parte, outro recurso esencial será o uso da biblioteca do centro, na que se organizarán diversas actividades complementarias ou extraescolares que serán ofertadas tamén para o alumnado de adultos e que outros anos contaron cunha boa acollida.

Finalmente, tamén contamos cunha colaboración constante do Departamento de Orientación, tanto no caso do asesoramento pedagóxico aos docentes que imparten aulas na ESA como no caso da axuda prestada a algúns alumnos/as ante diversas problemáticas

2.3 Características do alumnado e das ensinanzas de adultos impartidas no Centro

No curso 2023/2024 impartiranse no IES Gregorio Fernández os dous niveis da Ensinanza Secundaria de Adultos: Nivel I (con dous módulos cuadrimestrais) e o Nivel II (con dous módulos cuadrimestrais). Cada un destes módulos divídese en tres ámbitos de coñecemento: social, científico-tecnolóxico e comunicación.

En Sarria e no seu entorno a acollida desta modalidade de ensino é xeralmente boa, permitíndolle aos alumnos e alumnas poder compatibilizar a súa vida laboral coa asistencia ás aulas, que se imparten en horario de tarde entre as 17:15 e as 22:00.

Do mesmo xeito, existe unha relación constante e dinámica con outras institucións da comarca, como é o caso da organización conxunta co Concello de Sarria ou con outros centros educativos do entorno de diversas actividades arredor da conmemoración de datas simbólicas como o Día Internacional da Muller (8 de marzo) ou o Día Mundial da Poesía (21 de marzo).

Pola súa parte, en relación á procedencia do alumnado da Educación Secundaria de Adultos, cómpre sinalar que existe unha porcentaxe alta de alumnado procedente do estranxeiro, especialmente de América Latina.

3. Metodoloxía

3.1 Consideracións globais

Desde un punto de vista xeral, a aprendizaxe significativa e funcional e as competencias clave constitúen dúas das principais novidades das recentes formulacións pedagóxicas e da súa proxección sobre a lexislación educativa. En relación á primeira, David Ausubel (2002) indica que esta nova orientación pedagóxica obrigou a unha reformulación global do proceso de ensino, no que este vaia máis aló da mera transmisión e memorización de coñecementos teóricos (sen prexuízo do recoñecemento da súa importancia) e adquira un carácter funcional e integrado no conxunto das materias do currículo.

Pola súa parte, Carlos Marchena (2008) incide na importancia de adoptar como punto de partida o nivel competencial do alumnado, de tal maneira que se constrúan relacións significativas entre os esquemas cognitivos previos e os novos contidos. A este respecto, débense primar tamén as metodoloxías activas e participativas, nas que se combine o traballo individual e o cooperativo e se potencien as capacidades orientadas ao desenvolvemento autónomo do alumnado e á comprensión e actuación sobre a complexidade do mundo que o rodea.

3.2 As actividades de ensinanza-aprendizaxe. Modelos de indicadores de logro para a avaliación das actividades individuais e colectivas

As actividades conforman un instrumento básico no proceso de aprendizaxe, xa que sobre elas se proxectan os obxectivos, os contidos, as competencias clave ou os elementos transversais. Así, son tamén un elemento prescriptivo do currículo, á vez que constitúen un medio esencial de avaliación do nivel competencial acadado polo alumnado. Pola súa parte, a conquista da equidade no proceso educativo obriga a que na súa selección ou deseño se teñan en conta os diversos ritmos de aprendizaxe, e a potenciación da motivación, do

comportamento cívico, da autonomía ou capacidade de iniciativa, da confianza nun mesmo e do traballo en equipo.

En función destas premisas, convértense en actividades esenciais: a indagación ou investigación a través de fontes históricas primarias; a análise crítica de artigos de prensa, contidos de páxinas web ou documentos historiográficos; os comentarios de texto, gráficas ou mapas; a definición de conceptos básicos ou vocabulario histórico; a potenciación das destrezas ligadas á memorización comprensiva e á elaboración de sínteses e eixos cronolóxicos; os estudos de caso relativos á súa contorna xeográfica ou a realización de actividades que impliquen debates, exposicións orais ou a cooperación entre o alumnado.

Pola súa parte, desde o punto de vista da natureza da súa realización, clasificamos estas actividades en: individuais (que son o grupo maioritario e permiten unha adaptación ás particularidades de cada alumno ou alumna e a potenciación da iniciativa persoal) e actividades en grupo (que favorecen a aprendizaxe do traballo cooperativo, a convivencia e o respecto).

Finalmente, en función do seu papel no proceso de aprendizaxe e da súa adaptación á diversidade do alumnado, clasificamos estas actividades en: actividades iniciais ou de motivación; actividades de desenvolvemento; actividades de consolidación, síntese ou reforzo e actividades de ampliación.

a) **Actividades iniciais ou de motivación:** están orientadas a presentar os contidos de cada unidade didáctica dunha maneira atractiva e amena, de tal xeito que se potencie a súa curiosidade. Así mesmo, na súa selección tívose en conta que faciliten a relación cos procesos anteriormente estudados e a indagación do nivel de partida do alumnado. No tocante aos procedementos a desenvolver, ao comezo do proceso de ensino de cada unidade didáctica o alumnado observará unha serie de imaxes ou materias audiovisuais vinculados aos seus contidos, e posteriormente realizarase un debate conxunto na aula seguindo unha serie de indicacións facilitadas polo profesorado.

b) **Actividades de desenvolvemento:** están orientadas á proxección dos diversos coñecementos teóricos adquiridos ao longo da unidade didáctica sobre unha serie de exercicios prácticos, así como á consolidación das competencias clave ou elementos transversais. Neste camiño, ao longo das diversas sesións previstas para cada unidade didáctica o alumnado realizará unha serie de actividades de desenvolvemento, sobre as que proxectará os contidos e competencias explicados ou introducidos previamente pola profesora. Estas actividades son variadas e graduadas en dificultade, de tal maneira que se combinen as aprendizaxes básicas cos coñecementos de maior complexidade.

c) **Actividades de consolidación, síntese ou reforzo:** esta é a categoría de actividades máis accesible e sinxela, coa que se pretende que o alumnado repase os contidos explicados

na aula. Pola súa parte responden, como xa sinalamos ao longo desta programación didáctica, ao emprego dun método de ensino e aprendizaxe significativo, que potencie o razoamento lóxico por parte dos alumnos e a súa autonomía na adquisición de coñecementos, así como á atención á diversidade do alumnado e á fixación duns contidos mínimos para superar a materia.

En suma, estas actividades fan referencia a un conxunto de cuestións diversas e sinxelas, que traballan campos como a comprensión, a síntese e a axeitada relación entre os diversos fenómenos ou procesos, e están adaptadas aos obxectivos establecidos para esta etapa educativa: a atención a diversidade do alumnado; o traballo da interdisciplinidade; a educación en valores ou a mellor comprensión da globalidade do mundo e do entorno do alumnado.

Desde o punto de vista dos procedementos, ao longo das diversas sesións previstas para cada unidade didáctica o alumnado realizará tamén un conxunto de actividades de consolidación, síntese ou reforzo, que incluírán as seguintes cuestións: resolución de preguntas sinxelas sobre os contidos mínimos de cada unidade; definición de conceptos empregando recursos persoais; situación espacial e temporal dos procesos históricos; establecemento de interrelacións entre as causas políticas, económicas, sociais ou culturais de cada fenómeno; elaboración de cadros sinópticos nos que se evidencien as distintas fases dun proceso.

d) **Actividades de ampliación:** son aquelas actividades encamiñadas á construción de novos coñecementos unha vez adquiridos os obxectivos previstos. Deste xeito, con estas actividades ou indicacións preténdese que o alumnado amplíe de maneira guiada algúns contidos.

Pola súa parte, a observación continua do progreso do alumnado na resolución de actividades de aprendizaxe ou proxectos responde aos obxectivos da programación e ao seu modelo de avaliación (constante, procesual e global). Do mesmo xeito, a valoración das destrezas e do desenvolvemento intelectual está complementada coa valoración do esforzo e interese.

Así mesmo, tal como aparece recollido na programación didáctica, estas actividades de aprendizaxe teñen unha gran importancia na avaliación do nivel competencial acadado polo alumnado. Tamén, daráselle ao alumnado a posibilidade de valorarse a si mesmo a través destes indicadores de logro ou rúbricas (tanto neste apartado como no seguinte), malia que só terá unha repercusión sobre a súa cualificación a observación e as consideracións da profesora. Observemos o seguinte modelo de rúbrica:

Rúbrica das actividades/traballo individual na ESA (até 1 punto)			
Ítem	Ben (0,25)	Regular (0,10)	Mal (0)
Presentación e ortografía:			
Profundidade:			
Argumentación e coherencia:			
Esfuerzo:			
Total			

3.3 Estratexias metodolóxicas e procedementos

A metodoloxía está orientada a ofrecer unha resposta á pregunta inicial de como ensinar, é dicir, como orientar o proceso de aprendizaxe para poder acadar os obxectivos propostos. Neste camiño, debemos de ter en conta tanto aqueles principios didácticos que respondan ás nosas necesidades, como os recursos e a organización dos espazos ou o carácter e pertinencia das actividades.

Así, a metodoloxía é tamén un elemento prescriptivo do currículo, xa que ten como finalidade poder acadar unha aprendizaxe eficaz dos contidos, así como a adecuación ás características e aos diversos ritmos de aprendizaxe do alumnado. En suma, os aspectos esenciais das estratexias metodolóxicas son os seguintes:

- Partir dos coñecementos previos do alumnado
- Desenvolver unha aprendizaxe significativa e funcional
- Ter en conta a diversidade: respectar os ritmos e estilos de aprendizaxe
- Potenciar as metodoloxía activas
- Combinar traballo individual e cooperativo
- Aprender a través de proxectos
- Usar habitualmente as TIC

Así mesmo, entre os procedementos metodolóxicos máis destacados están previstos os seguintes:

- Memorización comprensiva
- Indagación e investigación sobre documentos, textos, prensa, etc.
- Elaboración de sínteses, esquemas ou eixos cronolóxicos.
- Análise de documentos, gráficos, mapas ou táboas de datos.
- Comentarios de textos, gráficos, mapas.
- Resolución de problemas.
- Estudo de casos (proxectos).

3.4 Materiais e recursos didácticos

Nesta programación didáctica está prevista a utilización dunha variedade de recursos materiais e humanos, sendo tan importante a transmisión de contidos e a realización de actividades (proceso interactivo entre práctica e teoría) como a interacción axeitada entre o profesorado e o alumnado ou entre este e os espazos didácticos do Centro e a súa contorna xeográfica. En relación aos recursos materiais, estes son amplos e abertos, dado que a Xeografía e a Historia están en continua revisión e actualización e, como xa mencionamos, pretendemos tamén con eles aproveitar os espazos didácticos dos que esta dotado o centro (biblioteca, aula de audiovisuais e aula de informática).

A este respecto, seguindo a Area (2009), distinguimos entre medios impresos, audiovisuais, auditivos e dixitais. No tocante aos primeiros, ademais dun libro de texto de referencia, utilizaremos mapas, gráficos, artigos de prensa e outros documentos escritos. Pola súa parte, os recursos audiovisuais e auditivos (estando a nosa dispoñibilidade varios proxectores ou equipos sonoros) son tamén unha ferramenta fundamental contemplada neste proceso de aprendizaxe, xa que tal como indica Ferro (2003) “con frecuencia son as imaxes, mais que o escrito, as que marcan a memoria”.

Finalmente, non podemos esquecer a importancia da formación do alumnado no manexo axeitado e didáctico das TIC (para o que contamos co espazo da aula de informática). Neste camiño, recorreremos á utilización desta aula nalgunhas das actividades que requiren a investigación ou o emprego de novas fontes de coñecemento.

3.5 Atención á diversidade

No desenvolvemento da presente programación didáctica está prevista unha continua atención á diversidade, de tal xeito que poidamos adaptarnos de maneira rápida e eficaz ás

necesidades específicas do noso alumnado. En termos xerais consideramos as seguintes estratexias:

- A gradación dos contidos e das actividades en función da dificultade, de tal maneira que se combinen as aprendizaxes básicas cos coñecementos de maior complexidade.
- A inclusión nas unidades didácticas de actividades orientadas especificamente ao reforzo dos contidos ou á súa ampliación (no caso de alcanzar todos os obxectivos propostos).
- A diversidade de recursos e materiais, en función da potenciación da motivación, do respecto aos distintos ritmos de aprendizaxe, da creación dun ambiente axeitado de traballo e convivencia, ou da conformación de agrupamentos de estudo cooperativos.
- Seguimento específico dos alumnos ou alumnas que presenten dificultades para acadar os obxectivos e a axilización na medida do posible da introdución doutras estratexias de ensino e aprendizaxe.

4. Obxectivos

1	Promover o sentimento de pertenza á comunidade galega e ás outras entidades políticas, sociais e culturais en que se integra, participando nelas con plena conciencia dos seus dereitos e deberes, desde posicións solidarias e respectuosas con outras comunidades, estados e culturas
2	Identificar os procesos e mecanismos básicos que rexan a realidade social e as interrelacións entre os feitos políticos, económicos, sociais e culturais, utilizando este coñecemento para comprender o pasado e as sociedades actuais; asumir que estas son o resultado de longos procesos de cambio e dunha pluralidade de causas, e, o papel que xogan nelas os homes e as mulleres e, así mesmo, analizar os problemas máis relevantes que se deducen dese estudo.
3	Identificar, localizar e analizar, a diferentes escalas, as características do medio físico e as interaccións que os grupos sociais establecen con el na utilización do espazo e dos seus recursos, valorando as consecuencias de tipo económico, social, político e ambiental destas.
4	Comprender que o territorio e a súa ordenación son o resultado da interacción das sociedades, ao longo da historia, sobre o medio en que se desenvolven e organizan

5	Identificar, localizar e comprender as características básicas da diversidade xeográfica do mundo, das grandes áreas xeoeconómicas e os trazos físicos e humanos de Europa, España e Galicia.
6	Identificar e localizar no tempo e no espazo os procesos e acontecementos máis relevantes na historia do mundo, de Europa, de España e de Galicia, identificando as súas causas e consecuencia, para adquirir unha perspectiva global da evolución da humanidade, e para conseguir ser capaces de elaborar unha interpretación dinámica desta que permita comprender a pluralidade de comunidades en que se distribúen os seres humanos e, de xeito particular, a propia
7	Valorar a diversidade cultural -puntos de vista, formas de vida, códigos morais- manifestando actitudes de respecto e tolerancia por outras culturas e por opinións que non coinciden coas propias, sempre que non sexan atentatorias contra a dignidade humana, sen renunciar por iso a un xuízo crítico sobre elas.
8	Comprender e identificar as novas necesidades sociais que se produciron a partir da revolución industrial e a maneira en que inflúen na organización das paisaxes rurais e urbanas
9	Coñecer os elementos técnicos básicos das manifestacións artísticas dentro da súa realidade socio-cultural, para aprender así a valorar o patrimonio natural, histórico, cultural e artístico, asumindo a responsabilidade que supón a súa conservación e apreciándoo como recurso para o enriquecemento individual e colectivo
10	Comprender a singularidade do patrimonio natural, histórico, cultural e lingüístico galego, participando activamente na súa conservación e mellora.
11	Adquirir e empregar o vocabulario específico que ofrecen as ciencias sociais para que a súa incorporación ao vocabulario habitual aumente a precisión no uso da linguaxe e enriqueza a comunicación.
12	Obter, comprender e relacionar información verbal, escrita, gráfica, icónica, estatística e cartográfica procedente de fontes diversas, incluídas as que corresponden ao contorno físico e social, aos medios de comunicación e ás tecnoloxías da información. Aprender a tratala de xeito autónomo e crítico de acordo co fin perseguido, e comunicala aos demais de maneira organizada e intelixible.
13	Valorar a construción colectiva do coñecemento científico, recoñecendo o seu carácter provisional e comparalo co coñecemento social.
14	Realizar tarefas en grupo e participar en debates cunha actitude construtiva, crítica e tolerante, fundamentando adecuadamente as opinións e valorando o diálogo como unha vía necesaria para a solución dos problemas humanos e sociais.
15	Resolver problemas e levar cabo estudos e investigacións

5. Contidos

5.1 Secuenciación e temporalización dos contidos

Módulo I

Secuenciación e temporalización do Módulo I						
Avalia.	Unidades didácticas			Temporalización		Probas Aval.
	UD	Bloque	Contido	Mes	Sesiós	
1	1	B1.1	A terra: ubicación, representación	Set/ot	11	x
		B1.2	Compoñentes e formas básicas do relevo			
		B1.3	Medio físico de Galicia, España, Europa e o mundo			
	2	B2.1	A poboación en Galicia, España e Europa.	Nov.	11	x
		B2.2	A organización territorial de Galicia, España e Europa			
		B2.3	Movements migratorios, asentamentos e proceso de urbanización			
		B2.4	Actividade humana: sistemas e sectores económicos e áreas produtivas			
	B2.5	Sectores económicos				
	B2.6	Áreas económicas				
2	3	B3.1	A evolución das especies e a hominización	Nov/dec	12	x
		B3.2	A periodización na Prehistoria: Paleolítico e Neolítico			
		B3.3	Paleolítico: etapas; características das formas de vida; cazadores recolectores			
		B3.4	Neolítico: revolución agraria e expansión das sociedades humanas; sedentarismo; artesanía e comercio; organización social			
		B3.5	Prehistoria galega: megálitos e petróglifos			
		B3.6	As primeiras manifestacións culturais: restos materiais e artísticos; pintura e escultura. As primeiras descubertas e invencións. Os primeiros ritos relixiosos			
		B3.7	Idade Antiga: primeiras civilizacións urbanas. Mesopotamia e Exipto. Sociedade, economía e política			
		B3.8	Idade Antiga: avances culturais e científicos, as primeiras relixións organizadas. A arte no mundo antigo			
	4	B3.9	Mundo clásico. Grecia: as "polis" gregas e a súa expansión. O imperio de Alexandre Magno e o helenismo.	Xan/feb	12	x
		B3.10	Mundo clásico. Grecia e o helenismo: arte, ciencia, teatro e filosofía			
		B3.11	Mundo clásico: orixe e etapas da historia de Roma. República e imperio: organización política e expansión colonial polo Mediterráneo. Cristianismo.			
		B3.12	Mundo clásico. Arte romana: arquitectura, escultura e pintura			
		B3.13	Península Ibérica: pobos prerromanos; Hispania romana; Gallaecia. O proceso de romanización			

Módulo II

Secuenciación e temporalización do Módulo II						
Avaliación	Unidades didácticas			Temporalización		Probas Aval.
	UD	Bloque	Contido	Mes	Sesiós	
		B1.1	Aproveitamento e futuro dos recursos naturais			

1	5	B1.2	Desenvolvemento sostible. Impacto medio ambiental e aproveitamento dos recursos	Febreiro	11	x
		B1.3	Espazos naturais protexidos			
	6	B2.1	A globalización económica e o comercio internacional			
B2.2		A economía no espazo da Unión Europea				
B2.3		A consideración económica no medio ambiente e a incidencia dos últimos avances tecnolóxicos na economía				
2	7	B3.1	A Idade Media: causas e etapas. A alta Idade Media. O Feudalismo. A Baixa Idade Media. O renacer das cidades e a crise do século XIV.	Abril	13	x
		B3.2	Al Andalus, os reinos cristiáns e peninsulares. Os reinos de Taifas e as Coroas de Castela e Aragón. Galicia na Idade Media			
		B3.3	A arte na Idade Media. Arte románica, gótica e islámica. A arte na Idade Media. Arte románica, gótica e islámica.			
	8	B3.4	Descubertas xeográficas: Castela e Portugal. Conquista e colonización de América.	Maio/xuño	12	x
		B3.5	As monarquías autoritarias na Europa: os Austrias españois. O século XVII na Europa: o absolutismo. Galicia na idade moderna.			
		B3.6	O Renacemento e o Humanismo. Características e repercusión. A arte renacentista e barroca.			

Módulo III

Secuenciación e temporalización do Módulo III						
Avaliación	Unidades didácticas			Temporalización		Probas Aval.
	UD	Bloque	Contido	Mes	Sesións	
1	9	B1.1	A Ilustración e a revolución científica. O alcance das novas correntes do pensamento en España e Galicia	Set/out	11	x
		B1.2	Do Imperio Napoleónico á época da Restauración			
		B1.3	O século XVIII: as revolucións burguesas e a crise do Antigo Réxime			
		B1.4	Os Borbóns en España. Da Guerra de Sucesión á Guerra da Independencia. Galicia no século XVIII			
		B1.5	A Revolución Industrial			
	10	B1.6	Revolucións burguesas nos séculos XVIII e XIX: liberalismo e nacionalismo. Alcance dos procesos revolucionarios en España e Galicia	Nov	12	x
		B1.7	Avances científicos e tecnolóxicos no século XIX. A arte			
		B1.8	A expansión imperialista. A conquista do mundo por parte das potencias industrializadas. España e Galicia durante o auxe do colonialismo			
		B1.9	O mundo de 1914 a 1918. A Primeira Guerra Mundial. A Revolución Rusa			
		B1.10	A época de Entreguerras: de 1919 a 1939. Os felices anos 20. A crise de 1929. O auxe dos fascismos			
		B1.11	A Segunda Guerra Mundial (1939-1945)			
		B1.12	O primeiro terzo do século XX en España e Galicia. II República e Guerra Civil			
2	11	B2.1	Ingresos e gastos. Identificación e control	Nov/dec	11	x
		B2.2	Xestión do orzamento. Obxectivos e prioridades			
		B2.3	Planificación económico-financieira: necesidades económicas nas etapas da vida			
		B2.4	Aforro e endebedamento. Os plans de pensións			
		B2.5	Risco e diversificación			

	12	B2.6	O diñeiro	Xan/feb	11	x
		B2.7	Contratos financeiros: contas e tarxetas de débito e crédito			
		B2.8	Relacións no mercado financeiro: información e negociación			
		B2.9	Implicacións dos contratos financeiros. Dereitos e responsabilidades dos/das consumidores/as no mercado financeiro			
		B2.10	O seguro como medio para a cobertura de riscos. Tipoloxía de seguros			

Módulo IV

Secuenciación e temporalización do Módulo IV						
Avaliación	Unidades didácticas			Temporalización		Probas
	UD	Bloque	Contido	Mes	Sesións	Aval.
1	13	B1.1	A existencia dun mundo bipolar. A Guerra Fría	Febreiro	12	x
		B1.2	O proceso de descolonización			
		B1.3	A evolución das grandes potencias: URSS e EEUU: sociedade, política, economía e cultura			
		B1.4	A ditadura de Franco e a transición política de España cara a democracia			
	14	B1.5	O mundo recente entre os séculos XX e XXI. A globalización. A revolución tecnolóxica. Consecuencias.	Marzo	12	x
		B1.6	Distintas formas económicas e sociais do capitalismo no mundo			
		B1.7	O derrubamento dos rexímenes soviéticos e as súas consecuencias.			
		B1.8	A constitución da Unión Europea.			
2	15	B2.1	Autonomía e autoconecemento. A iniciativa emprendedora e o/a empresario/a na sociedade.	Abril	12	x
		B2.2	Intereses, aptitudes e motivacións persoais para a carreira profesional			
		B2.3	Itinerarios formativos e carreiras profesionais. Proceso de procura de emprego en empresas do sector. Autoemprego. Proceso de toma de decisións sobre o itinerario persoal.			
	16	B2.4	Dereito do traballo	Maio/xuñ	12	x
		B2.5	Dereitos e deberes derivados da relación laboral			
		B2.6	Contrato de traballo e negociación colectiva			
		B2.7	Seguridade Social. Sistema de protección. Emprego e desemprego.			
		B2.8	Protección do/da traballador/a e beneficios sociais.			

5.2 Relación entre: contidos, criterios de avaliación, competencias clave, estándares de aprendizaxe (grado mínimo de consecución e peso na cualificación) e instrumentos de avaliación.

Módulo I

1ª Aval						Estándares de aprendizaxe avaliados /Indicadores de logro (1)	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación								
Tema/UD	Identif. Contidos(3)	Identif. Criterios(3)	Identific Estándar	Competencias clave	Estándares de aprendizaxe	Grao mínimo consec.	Peso Cualific da unid.	Instrumentos							
								Prob .esc.	Prob oral	Trab ind	Trab grup	Cad Cla	Rúb (2)	Obs.	
1	B1.1	B1.1	B1.1.1	CD CMCT CAA	Localiza espazos xeográficos e lugares utilizando datos de coordenadas xeográficas en mapas convencionais e en versión dixital.	100%	20%	90%					10%		
			B1.1.2	CD CMCT CAA	Comprende o funcionamento dos fusos horarios e practica coa axuda de aplicacións informáticas.	50%	10%	90%					10%		
	B1.2	B1.2	B1.2.1	CD CMCT CAA	Sitúa nos diferentes tipos de mapas físicos as principais unidades do relevo de Galicia, España, Europa e o mundo.	100%	15%	90%					10%		
			B1.2.2	CAA CCL	Enumera e describe as características do relevo de Galicia, España, Europa e o mundo.	100%	15%	90%					10%		
	B1.3	B1.3	B1.3.1	CAA CCL CMCT	Interpreta mapas representativos dos principais conxuntos bioclimáticos de Galicia, España, Europa e o mundo.	50%	15%	90%					10%		
				CD CAA CCL	Compara as principais zonas climáticas seguindo cadeas argumentais.	50%	15%	90%					10%		
			B1.3.2	CD CAA CMCT	Descobre os trazos distintivos de cada tipo de clima mediante explicacións que levan implícitas a interpretación de resultados matemáticos e científicos.	100%	10%	90%					10%		
	B1.3.3		CD CCL												

2	B2.1	B2.1	B2.1.1	CAA CCL CMCT	Describe as características da poboación europea e explica as pirámides de idade de Galicia e España.	50%	5%	90%					10%		
				CD CAA CCL		50%	5%	90%					10%		
	B2.2	B2.2	B2.2.1	CAA CD	Comprende a organización territorial europea no contexto actual.	100%	5%	90%					10%		
			B2.2.2	CCL CSC	Le e elabora mapas políticos de Galicia, España e Europa.	50%	5%	90%					10%		
	B2.3	B2.3	B2.3.1	CCL	Compara áreas de poboación segundo a súa distribución, evolución e dinámica.	50%	5%	90%					10%		

			CSC CAA CAA CSL CSC	Comprende as causas e consecuencias da evolución da demografía e os movementos migratorios.	100%	10%	90%				10%		
			CAA CSL CSC	Describe a evolución de asentamentos humanos ó longo da historia e raza o proceso de urbanización, ubicando as grandes áreas urbanas de Galicia, España e Europa.	100%	10%	90%				10%		
B2.4	B2.4	B2.4.1	CCL CSC CD CAA	Enumera e localiza os principais recursos naturais de Galicia, España e Europa.	100%	10%	90%				10%		
		B2.4.2	CCL CSC CD CAA	Explica con axuda de representacións a actividade humana necesaria para obter os recursos naturais.	50%	5%	90%				10%		
		B2.4.3	CCL CSC CD CAA	Razoa os criterios adoptados na toma de decisións, para ofrecer propostas de uso sostible dos recursos naturais nun contexto dado, e a repercusión na riqueza da zona.	50%	5%	90%				10%		
B2.5	B2.5	B2.5.1	CD CCL CSC	Elabora mapas conceptuais coa estrutura fundamental dos sectores económicos.	50%	5%	90%				10%		
		B2.5.2	CMCCT CD CCL	Analiza comparativamente mapas das principais zonas produtoras e dos sectores predominantes nas distintas rexións.	50%	5%	90%				10%		
		B2.5.3	CMCCT CD CAA CSC	Coñece e valora as achegas dos últimos avances tecnolóxicos e as relaciona co benestar da humanidade.	50%	5%	90%				10%		
B2.6	B2.6	B2.6.1	CAA CMCCT CD	Comprende a relación entre os elementos dos grandes sistemas económicos: necesidades humanas, actividades económicas, sistemas produtivos e problemas económicos.	100%	10%	90%				10%		
		B2.6.2	CCL CSC CD CAA CCL	Expón a valoración comparativa dos diferentes sistemas económicos a partir da información seleccionada no formato que considere máis axeitado. Fai unha relación entre factores económicos e políticos.	50%	5%	90%				10%		
		B2.6.3	CSC CD CAA	Expón o funcionamento do comercio, sinalando os organismos implicados despois dun proceso de investigación realizado coa axuda das tecnoloxías da información e da comunicación.	100%	5%	90%				10%		

LEENDA COMPETENCIAS

CCL Comunicación lingüística

CMCCT Competencia matemática e competencias básicas en ciencia a tecnoloxía

CD Competencia dixital

CAA Competencia aprender a aprender

CSC Competencias sociais e cívicas

CSIEE Sentido de iniciativa e espírito emprendedor

CCEC Conciencia e expresións culturais

(1) A partir de cada estándar pódese determinar “indicadores de logro” máis precisos que indiquen o nivel de adquisición do mesmo. (O instrumento máis idóneo é a rúbrica)

(2) As rúbricas soen utilizarse para avaliar as producións do alumnado: traballos de aplicación, sínteses e textos escritos,..

(3) Partindo do DECRETO 86/2015, do 25 de xuño

2º Aval		Estándares de aprendizaxe avaliáveis /Indicadores de logro (1)				Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación										
Tema/UD	Identif. contidos	Identif. criteri	Identif. Estándar	Competencias clave	Estándares de aprendizaxe	Grao mínimo consec.	Peso Cualific.	Instrumentos								
								Prob .esc.	Prob oral	Trab ind	Trab grup	Cad Cla	Rúb (2)	Obs.		
3	B3.1	B3.1	B3. 1.1	CAA CMCCT	Recoñece os cambios evolutivos ata chegar á especie	100%	4%	90%					10%			
	B3.2	B3.2	B3.2.1	CSC CMCCT	Distingue etapas históricas polos seus trazos fundamentais.	100%	5%	90%					10%			
			B3.2.2	CSC CMCCT CAA	Interpreta diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.	50%	4%	90%					10%			
	B3.3	B3.3	B3.3.1	CSC CCL CAA	Explica, a través dun esquema comparativo, a diferenza entre os dous períodos en que se divide a Prehistoria e describe as características básicas da vida en cada un.	100%	5%	90%					10%			
			B3.3.2	CAA	En relación ás primeiras actividades e de cara ás subseguintes, planifica, revisa e avalía o seu propio proceso de elaboración do coñecemento histórico.	50%	4%	90%					10%			
	B3.4	B3.4	B3.4.1	CSC CAA CCL CD CCEC	Expón en formato multimedia a aparición das primeiras descubertas e invencións da humanidade, xunto ás súas consecuencias.	50%	4%	90%					10%			
	B3.5	B3.5	B3.5.1	CSC CCL	Describe formas de organización socioeconómica e política, novas ata entón, como os imperios de Mesopotamia e de Exipto.	100%	5%	90%					10%			
	B3.6	B3.6	B3. 6.1.	CSC CAA	Diferencia entre as fontes prehistóricas (restos materiais e ágrafos) e as fontes históricas (textos).	50%	5%	90%								
			B3.6.2	CSC CMCCT CCEC CCL	Identifica os trazos distintivos das primeiras civilizacións, e valora o seu legado cultural	100%	4%	90%					10%			
	B3.7	B3.7	B3.7.1	CSC CAA	Identifica trazos da organización sociopolítica e económica das polis gregas a partir de fontes históricas de diferentes tipos.	50%	5%	90%						10%		
			B3.7.2	CAA CCL CSC CSIEE	Describe algunhas das diferenzas entre a democracia grega e as democracias actuais.	50%	5%	90%					10%			
			B3.7.3	CSC CAA	Localiza nun mapa histórico as colonias gregas do Mediterráneo, identificando a confluencia no tempo de diversas culturas en diferentes lugares.	50%	5%	90%					10%			

3	B3.8	B3.8	B3.7.4	CSC CAA	Elabora un mapa do imperio de Alexandre Magno.	50%	5%	90%				10%		
			B3.8.1	CCS CCL CCEC	Explica as características esenciais da arte grega e a súa evolución no tempo.	100%	5%	90%				10%		
	B3.9	B3.9	B3.8.2	CSC CCEC CMCCT CAA CCL	Dá exemplos representativos das áreas do saber grego e discute por que se considera que a cultura europea parte da Grecia clásica.	100%	5%	90%				10%		
			B3.9.1	CSC CAA	Elabora unha liña cronolóxica que conteña as distintas etapas da civilización romana, seleccionando os feitos fundamentais que teñen lugar nelas.	50%	5%	90%				10%		
	B3.10	B3.10	B3.9.2	CSIEE CSL	Analiza as institucións romanas e identifica a súa influencia e pervivencia na actualidade.	100%	5%	90%				10%		
			B3.10.1	CAA CSL CSC CCEC	Compara obras arquitectónicas e escultóricas de época grega e romana.	100%	5%	90%				10%		
	B3.11	B3.11	B3.11.1	CSC CAA CD	Elabora, en formato multimedia, unha liña cronolóxica que indique as fases da romanización da Península Ibérica.	50%	5%	90%				10%		
			B3.11.2	CCEC CSC CAA CD	Emprega Tecnoloxías da Información e da Comunicación para investigar exemplos do legado romano que sobreviven na actualidade.	50%	5%	90%				10%		
			B3.11.1	CSC CCEC	Entende o que significou a romanización en distintos ámbitos sociais e xeográficos.	100%	5%	90%				10%		

Módulo II

1º Aval		Estándares de aprendizaxe avaliados /Indicadores de logro (1)				Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación									
Tema/UD	Identif. Cont (3)	Identif. Criterios (3)	Identif. Estándar (3)	Competencias clave	Estándares de aprendizaxe	Grao mínimo consec.	Peso Cualific.	Instrumentos							
								Prob. esc.	Prob. oral	Trab. ind.	Trab. grup.	Cad. Cla.	Rúb. (2)	Obs.	
1	B1.1	B1.1	B1.1.1	CMM CCCD	Ubica en diferentes tipos de cartografía zonas naturais protexidas.	50%	7%	90%					10%		
			B1.1.2	CSC CD	Enumera criterios para recoñecer o valor engadido de determinados espazos naturais.	50%	7%	90%					10%		
			B1.1.3	CSC CD	Expón as achegas de determinadas paisaxes ao desenvolvemento sostible e ao ben colectivo.	100%	10%	90%					10%		
			B1.1.4	CSC CAA CSIEE	Desenvolve un proxecto creativo e innovador para sensibilizar sobre a importancia de protexer un espazo natural próximo.	50%	7%	90%					10%		

			B1.1.5	CSIEE CD	Deseña un proxecto de conservación dun espazo natural anticipando, asumindo e xestionando riscos.	50%	7%	90%				10%			
	B1.2	B1.2	B1.2.1	CSIEE CCL	Relata diferentes tipos de intervención humana na natureza ao longo da historia.	100%	10%	90%				10%			
			B1.2.2	CSIEE CAA	Investiga as causas e as consecuencias da acción humana sobre a natureza.	100%	10%	90%				10%			
			B1.2.3	CSIEE CCEC	Axúza actuacións concretas da intervención humana valorando os seus resultados	50%	7%	90%				10%			
			B1.2.4	CCL CD CSC	Realiza un proxecto de investigación en equipo para ofrecer unha resposta científica a un problema medioambiental próximo	50%	7%	90%				10%			
	B1.3	B1.3	B1.3.1	C AA CSC	Emite xuízos fundados tras observar, interpretar e analizar actitudes que inciden na conservación do ambiente.	50%	7%	90%				10%			
			B1.3.2	CSIEE CCEC CAA	Indaga boas prácticas sobre un desenvolvemento sostible contrastando diferentes fontes de información.	100%	7%	90%				10%			
			B1.3.3	CSIEE CAA	Argumenta a incidencia da acción humana sobre o medioambiente e formula iniciativas para compensala.	100%	7%	90%				10%			
			B1.3.4	CD CAA CSC	Comprende cambios producidos no medio ambiente e relaciona os efectos ofrecendo respostas	100%	7%	90%				10%			
2	B2.1	B2.1	B2.1.1	CCL CD CAA	Define a globalización económica e identifica algún dos seus factores partindo de buscas na prensa e na internet.	50%	8%	90%				10%			
			B2.1.2	CD CSIE CMCCT	Valora o grao de interconexión das diferentes economías mundiais e aplica a perspectiva global para emitir xuízos críticos	100%	10%	90%				10%			
			B2.1.3	CCL CMCCT	Argumenta as razóns que xustifican e inflúen no intercambio económico entre países.	50%	8%	90%				10%			
			B2.1.4	CCEC CCL CD	Analiza acontecementos económicos contemporáneos no contexto da globalización e do comercio internacional.	50%	8%	90%				10%			
		B2.2	B2.2	B2.2.1	CCL CCEC	Fundamenta a importancia do mercado común europeo desde diferentes puntos de vista.	100%	10%	90%				10%		
				B2.2.2	CCL CAA CSC	Debate sobre as vantaxes e inconvenientes do proceso de integración económica e monetaria da UE	50%	8%	90%				10%		
				B2.2.3	CCL CAA CCEC	Pescuda sobre as competencias da UE e as súas principais institucións en materia de economía dos países membros.	100%	8%	90%				10%		
				B2.2.4	CCL CD	Sintetiza as peculiaridades da economía da UE.	50%	8%	90%				10%		
		B2.3	B2.3	B2.3.1	CCL CSC	Reflexiona sobre o impacto do desenvolvemento sostible na economía internacional	50%	8%	90%				10%		
				B2.3.2	CMCCT CD	Analiza algunhas ideas de progreso e retroceso na implantación das TIC a distintos niveis xeográficos	50%	8%	90%				10%		
				B2.3.3	CMCCT CD	Pon de manifesto algún aspecto conflictivo da revolución tecnolóxica acudindo a diferentes sistemas de representación da información.	50%	8%	90%				10%		

			B2.3.4	CCL CSC CCEC	Discute a incidencia da revolución industrial e tecnolóxica no quecemento global.	100%	8%	90%				10%		
--	--	--	--------	--------------------	---	------	----	-----	--	--	--	-----	--	--

LEENDA COMPETENCIAS

CCL	Comunicación lingüística
CMCCT	Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía
CD	Competencia dixital
CAA	Competencia aprender a aprender
CSC	Competencias sociais e cívicas
CSIEE	Sentido de iniciativa e espírito emprendedor
CCEC	Conciencia e expresións culturais

(1) A partir de cada estándar pódese determinar "indicadores de logro" máis precisos que indiquen o nivel de adquisición do mesmo. (O instrumento máis idóneo é a rúbrica)

(2) As rúbricas soen utilizarse para avaliar as producións do alumnado: traballos de aplicación, sínteses e textos escritos,...

(3) Partindo do DECRETO 86/2015, do 25 de xuño

2º Aval		Estándares de aprendizaxe avaliados /Indicadores de logro (1)				Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación									
Tema/UD	Identif. Cont (3)	Identif. Criterios (3)	Identif. Estándar (3)	Competencias clave	Estándares de aprendizaxe	Grao mínimo consec.	Peso Cualific.	Instrumentos							
								Prob. esc.	Prob. oral	Trab. ind.	Trab. grup.	Cad. Cla.	Rúb. (2)	Obs.	
3	B3.1.	B3.1	B3.1.1.	CAA CSC CCL	Coñece os trazos representativos desde a caída do Imperio romano ata a Idade Moderna: os reinos xermánicos e cristiáns, o Imperio bizantino e os pobos musulmáns da Idade Media	100%	10%	90%					10%		
			B3.1.2.	CAA CSC CCL	Expón as características da sociedade feudal.	100%	10%	90%					10%		
			B3.2.1	CAA CSC	Comprende as orixes do Islam e a súa evolución.	100%	10%	90%					10%		
	B3.2	B3.2	B3.2.2	CSC CAA CD	Sinala a importancia de Al-Andalus ao longo da historia	100%	10%	90%					10%		
			B3.2.3	CSC CAA	Elabora e interpreta mapas que describan os procesos de conquista e repoboación na Península Ibérica.	50%	10%	90%					10%		
	B3.3	B3.3	B3.3.1.	CSC CAA CCEC	Recoñece e expón as características da arte románica, gótica e islámica así como da música medieval mediante ilustracións representativas	100%	10%	90%					10%		
	B3.4	B3.4	B3.4.1.	CSC CAA CCEC	Reflexiona sobre diferentes interpretacións de acontecementos relevantes da historia moderna tales como a conquista e colonización de América.	50%	10%	90%					10%		
	B3.5.	B3.5.	B3.5.1.	CAA CSC CD	Sitúa nunha liña do tempo acontecementos relevantes da Idade Moderna	50%	10%	90%					10%		
B3.6.	B3.6.	B3.6.1	CSC CCEC	Contextualiza o Renacemento e o Humanismo na historia europea coa axuda de diferentes fontes históricas	100%	10%	90%					10%			
		B3.6.2.	CSC CCEC	Valora o legado artístico humanista e científico da época e mostra interese por coñecer a música das diferentes épocas e culturas.	50%	10%	90%					10%			

Módulo III

1º Aval		Estándares de aprendizaxe avaliados /Indicadores de logro (1)				Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación								
Tem.	Identif.	Identif.	Identif.	Competencias	Estándares de aprendizaxe	Grao mínimo consec.	Peso	Instrumentos						
								Prob. esc.	Prob. oral	Trab. ind.	Trab. grup.	Cad. Cla.	Rúb. (2)	Obs.

	Cont (3)	Criteri (3)	Estándar (3)	clave		Grao mínimo consec.	Cualific.	Prob esc.	Prob oral	Trab ind	Trab grup	Cad Cla	Rúb (2)	Obs.	
1	B1.1	B1.1	B1.1.1	CSC CCE CAA	Analiza a obra de autores clave do inicio da Idade Contemporánea e a súa influencia a nivel cultural, social, político e económico.	50%	10%	90%				10%			
			B1.1.2	CMCCT CSC CAA	Valora o alcance da Ilustración e da Revolución Científica dos séculos XVII e XVIII.	100%	10%	90%				10%			
			B1.1.3	CSC CCEC	Manifesta unha actitude crítica e de rexeitamento ante as manifestacións culturais que supoñan discriminación de calquera tipo.	50%	10%	90%				10%			
	B1.2	B1.2	B1.2.1	CSC CAA CCL	Narra sinteticamente os principais feitos das revolucións burguesas do século XVIII, dando explicacións causais e valorando vantaxes e inconvenientes.	100%	10%	90%				10%			
	B1.3	B1.3	B1.3.1	CSC CCL	Analiza as relación entre reinos europeos que conduciron ás guerras.	50%	10%	90%				10%			
	B1.4	B1.4	B1.4.1	CSC CAA	Distingue as características de réximes monárquicos autoritarios, parlamentarios e absolutos	100%	10%	90%				10%			
	B1.5	B1.5	B1.5.1	CSC CAA CCL	Analiza a evolución da industrialización en diferentes países de España e diferentes países de Europa, América e Asia, nas súas distintas escalas temporais e xeográficas.	100%	10%	90%				10%			
			B1.5.2	CMCCT CSC	Compara o proceso da Revolución Industrial en Inglaterra co doutros países.	50%	10%	90%				10%			
			B1.5.3	CMCCT CSC CAA	Valora a industrialización en España e Galicia e a súa repercusión política e económica.	50%	10%	90%				10%			
			B1.5.4	CSC CAA	Detecta e expón de maneira sintética os beneficios e inconvenientes que xerou a Revolución Industrial tendo en conta a situación laboral dos sectores máis desfavorecidos.	50%	10%	90%				10%			
	2	B1.6	B1.6	B1.6.1	CSC CAA CLC	Sopesa as razón dos revolucionarios para actuar como o fixeron.	50%	10%	90%				10%		
				B1.6.2	CSC CAA CLC	Recoñece, mediante a análise de fontes de diversas épocas, o valor destas non só como información senón tamén como evidencia para os/as historiadores/as.	50%	10%	90%				10%		
		B1.7	B1.7	B1.7.1	CSC CD CAA	Elabora un eixe cronolóxico cos principais avances científicos e tecnolóxicos do século XIX.	50%	10%	90%				10%		
				B1.7.2	CCEC CSC	Compara movementos artísticos europeos e asiáticos.	50%	10%	90%				10%		
B1.7.3				CSC CCEC CCL	Comenta analiticamente diferentes tipos de obras de arte do século XIX.	100%	10%	90%				10%			
B1.8		B1.8	B1.8.1	CSC CAA CSL	Razoa a relación entre o imperialismo, a xeopolítica mundial e as relacións económicas transnacionais.	100%	10%	90%				10%			
			B1.8.2	CSC CAA	Establece interconexións causais entre colonialismo, imperialismo e a Gran Guerra de 1914.	100%	10%	90%				10%			

3	B1.9	B1.9		CSL											
			B1.9.1	CSC CAA CSL	Comprende os aspectos básicos da Primeira Guerra Mundial e a orixe do novo mapa político de Europa.	100%	10%	90%				10%			
	B1.10	B1.10	B1.9.2	CSC CAA CSL	Contrasta algunhas interpretacións do alcance da Revolución Rusa na súa época e na actualidade.	100%	10%	90%				10%			
			B1.10.1	CSC CAA CD	Contrasta diferentes interpretacións de fontes históricas e historiográficas de distinta procedencia acerca dos procesos máis importantes do período de Entreguerras.	50%	10%	90%				10%			
			B1.10.2	CSC CAA CCL CMCCT	Contrasta a crise de 1929 con crises posteriores.	50%	10%	90%				10%			
			B1.10.3	CSC CAA	Valora a loita da muller no movemento sufraxista.	50%	10%	90%				10%			
			B1.10.4	CSC CAA CCL	Explica diversos factores que fixeron posible o auge do fascismo en Europa.	100%	15%	90%				10%			
			B1.11.1	CSC CAA CCL CD	Narra dunha forma fundamentada as causas e consecuencias da Segunda Guerra Mundial a distintos niveis temporais e xeográficos.	100%	15%	90%				10%			
	B1.11	B1.11	B1.11.2	CSC CAA CCL	Interpreta as razón da fin da Segunda Guerra Mundial a nivel europeo e mundial.	50%	10%	90%				10%			
			B1.11.3	CSC CAA CCL CD	Explica as fases do conflito coa axuda de mapas e outras representacións	50%	10%	90%				10%			
			B1.11.4	CSC CCEC CD CL	Elabora un xuízo persoal do Holocausto e as súas consecuencias a partir de información procedente de diversas fontes.	50%	10%	90%				10%			
			B1.12.1	CCL CAA	Explica as principais reformas durante a II República española e reaccións a elas.	100%	10%	90%				10%			
	B1.12	B1.12	B1.12.2	CAA CSC CCL	Explica as causas da Guerra Civil española no contexto europeo e internacional.	100%	10%	90%				10%			

2º Aval		Estándares de aprendizaxe avaliados /Indicadores de logro (1)				Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación		
Tem	Identif.	Identif	Identific	Competencias	Estándares de aprendizaxe	Peso	Instrumentos	

	contidos	criteri	Estándar	clave		Grao mínimo consec.	Cualific.	Prob esc.	Prob oral	Trab ind	Trab grup	Cad Cla	Rúb (2)	Obs.
4	B2.1	B2.1	B2.1.1	CAA CD CMCCT	Elabora un orzamento ou plan financeiro persoal identificando os ingresos e os gastos integrantes, e realiza o seu seguimento.	50%	20%	90%				10%		
			B2.1.2	CAA CD CMCCT	Utiliza ferramentas informáticas na preparación e desenvolvemento dun orzamento ou plan financeiro personalizado.	50%	10%	90%				10%		
	B2.2	B2.2	B2.1.3	CAA CD CMCCT	Manexa gráficos de análise que permiten comparar unha realidade personalizada coas previsións establecidas.	50%	10%	90%				10%		
			B2.2.1	CAA CSIEE	Comprende as necesidades de planificación e do manexo de asuntos financeiros ao longo da vida. Esa planificación vincúlase á previsión realizada en cada etapa de acordo coas decisións tomadas e a marcha da actividade económica nacional.	100%	20%	90%				10%		
	B2.3	B2.3	B2.3.1	CAA	Recoñece e explica a relevancia do aforro e do control do gasto.	100%	20%	90%				10%		
			B2.3.2	CSC	Analiza as vantaxes e inconvenientes do endebedamento, valorando o risco e seleccionando a decisión máis axeitada para cada momento.	100%	20%	90%				10%		
5	B2.4	B2.4	B2.4.1	CCL CMCCT	Comprende os termos fundamentais e describe o funcionamento das contas na operativa bancaria.	100%	20%	90%				10%		
			B2.4.2	CCL CAA CD	Valora e comproba a necesidade de interpretar as cláusulas dos contratos bancarios para coñecer os dereitos e as obrigas que se derivan delas, así como a importancia de operar en condicións de seguridade cando se empregan procedementos telemáticos.	50%	20%	90%				10%		
			B2.4.3	CAA CD	Recoñece a capacidade de negociación coas entidades financeiras e analiza os procedementos de reclamación ante estas.	50%	20%	90%				10%		
			B2.4.4	CCL CD CMCCT	Identifica e explica as modalidades de tarxetas bancarias, así como os elementos e os procedementos que garanten a seguridade na súa operativa.	100%	20%	90%				10%		
	B2.5	B2.5	B2.5.1	CMCCT CAA CCL	Identifica, describe e clasifica os tipos de seguros segundo os riscos ou as situacións adversas nas etapas da vida.	50%	20%	90%				10%		

LEENDA COMPETENCIAS

CCL	Comunicación lingüística
CMCCT	Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía
CD	Competencia dixital
CAA	Competencia aprender a aprender
CSC	Competencias sociais e cívicas
CSIEE	Sentido de iniciativa e espírito emprendedor
CCEC	Conciencia e expresións culturais

(1) A partir de cada estándar pódese determinar “indicadores de logro” máis precisos que indiquen o nivel de adquisición do mesmo. (O instrumento máis idóneo é a rúbrica)

(2) As rúbricas soen utilizarse para avaliar as producións do alumnado: traballos de aplicación, sínteses e textos escritos...

(3) Partindo do DECRETO 86/2015, do 25 de xuño

Módulo IV

1º Aval		Estándares de aprendizaxe avaliados /Indicadores de logro (1)				Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación										
Tema/UD	Identif. Contidos (3)	Identif. Criterios (3)	Identif. Estándar (3)	Competencias clave	Estándares de aprendizaxe	Grao mínimo consec.	Peso Cualific.	Instrumentos								
								Prob. esc.	Prob. oral	Trab ind	Trab grup	Cad. Cla	Rúb. (2)	Obs.		
1	B1.1	B1.1	B1.1.1	CSC CAA CCL	Interpreta a evolución dos EEUU e da URSS e os seus aliados a partir de fontes literarias e audiovisuais.	50%	5%	90%					10%			
			B1.1.2	CSC CAA	Utiliza fontes históricas e historiográficas para comprender e explicar conflitos da época da guerra fría.	100%	15%	90%				10%				
	B1.2	B1.2	B1.2.1	CSC CCL	Describe os feitos relevantes do proceso descolonizador.	100%	15%	90%					10%			
			B1.2.2	CSC CAA	Distingue contextos diferentes do mesmo proceso. Por exemplo: África subsahariana (anos 50 e 60) e a India.	50%	5%	90%				10%				
	B1.3	B1.3	B1.3.1	CSC CCL	Relaciona a organización política coa evolución social, económica e cultural dos dous grandes sistemas socioeconómicos de finais do século XX.	100%	10%	90%					10%			
			B1.3.2	CSC CAA	Desenvolve unha actitude crítica ante os diferentes enfoques dun mesmo feito histórico, analizando e contrastando as fontes de información.	100%	5%	90%				10%				
			B1.3.3	CSC CAA CSL	Sopesa as consecuencias positivas e os problemas que xeneran as diferentes posturas para tomar decisións políticas e económicas.	50%	5%	90%				10%				
	B1.4	B1.4	B1.4.1		Coñece o proceso que conduxo da Guerra Civil a Dictadura.	100%	5%	90%					10%			
			B1.4.2	CSC CAA CCL	Describe a situación da posguerra durante a ditadura española na relación con outros contextos similares.	50%	10%	90%				10%				
			B1.4.3	CSC CAA	Enxucía as consecuencias do réxime ditatorial en España no século XX.	100%	10%	90%				10%				
			B1.4.4	CAA CCL	Elabora unha cronoloxía de acontecementos fundamentais da transición española.	50%	5%	90%								
			B1.4.5	CSC CAA	Valora os acertos do proceso de democratización en España.	50%	5%	90%				10%				
			B1.4.6	CSC CAA	Analiza feitos e acontecementos conflictivos na España democrática.	50%	5%	90%				10%				
	2	B1.5	B1.5	B1.5.1	CSC CD CCL CAA	Busca na prensa novas sobre algún sector con relacións globalizadas e elabora argumentos a favor e en contra.	50%	15%	90%					10%		
		B1.6	B1.6	B1.6.1	CSC CAA	Interpreta o renacemento e declive das nacións no novo mapa político europeo da época.	50%	20%	90%					10%		

B1.7	B1.7	B1.6.2	CSC CAA CCL	Comprende os pros e contras do estado de benestar.	100%	20%	90%				10%		
		B1.7.1	CSC CCL	Analiza os aspectos políticos, económicos e culturais despois dos cambios producidos polo colapso da URSS.	100%	20%	90%				10%		
B1.8	B1.8	B1.8.1	CAA CSC CCL	Comprende as causas da constitución da Unión Europea.	100%	15%	90%				10%		
		B1.8.2	CAA CSC CCL	Discute sobre a situación actual da Unión Europea e o seu futuro.	50%	10%	90%				10%		

2º Aval		Estándares de aprendizaxe avaliados /Indicadores de logro (1)				Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación									
Tema/UD	Identif. contidos	Identif. criteri	Identif. Estándar	Competencias clave	Estándares de aprendizaxe	Grao mínimo consec.	Peso Cualific.	Instrumentos							
								Prob. esc.	Prob. oral	Trab. ind.	Trab. grup.	Cad. Cla.	Rúb. (2)	Obs.	
3	B2.1	B2.1	B2.1.1	CSIEE CAA	Identifica as calidades persoais, as actitudes, as aspiracións e a formación propias das persoas con iniciativa emprendedora, e describe a actividade dos/das empresarios/as e o seu papel na xeración de traballo e benestar social.	50%	20%	90%					10%		
			B2.1.2	CSIEE CAA CD	Investiga con medios telemáticos as áreas de actividade profesional da súa contorna, os tipos de empresa que as desenvolven e os postos de traballo en cada unha, razoando os requisitos para o desempeño profesional en cada un deles.	100%	20%	90%					10%		
	B2.2	B2.2	B2.2.1	CSIEE CAA	Deseña un proxecto de carreira profesional propia relacionando as posibilidades do ámbito coas calidades e as aspiracións persoais e valorando a opción do autoemprego e a necesidade de formación ao longo da vida.	50%	20%	90%					10%		
			B2.2.2	CSIEE CAA	Desenvolve habilidades sociais e actúa de acordo con actitudes e valores democráticos.	50%	20%	90%					10%		
4	B2.3	B2.3	B2.3.1	CSIEE CAA CSC CSIEE	Identifica as normas e as institucións que interveñen nas relacións entre os/as traballadores/as e as empresas, en relación co funcionamento do mercado de traballo.	50%	25%	90%					10%		
			B2.3.2	CMCCT CSC CSIEE	Distingue os dereitos e as obrigas que se derivan das relacións laborais, e compróboas en contratos de traballo e documentos de negociación colectiva.	50%	25%	90%					10%		
			B2.3.3	CCL CSC CSIEE	Describe as bases do sistema da Seguridade Social e as obrigas dos/das traballadores/as e dos/das empresarios/as dentro deste, así como as prestacións mediante procuras nas web institucionais, valorando a súa acción protectora ante as continxencias cubertas.	50%	25%	90%					10%		
			B2.3.4	CCL CSC CSIEE	Identifica as situacións de risco laboral máis habituais nos sectores de actividade económica máis salientables no ámbito e indica os métodos de prevención legalmente establecidos, así como as técnicas de primeiros auxilios aplicables en caso de accidente ou dano.	100%	25%	90%					10%		

LEENDA COMPETENCIAS

CCL Comunicación lingüística

CMCCT	Competencia matemática e competencias básicas en ciencia a tecnoloxía
CD	Competencia dixital
CAA	Competencia aprender a aprender
CSC	Competencias sociais e cívicas
CSIEE	Sentido de iniciativa e espírito emprendedor
CCEC	Conciencia e expresións culturais

6. Avaliación

6.1 Criterios e procedementos de avaliación

Os criterios de avaliación serven de referencia para valorar o que o alumnado sabe ou sabe facer nesta materia, e están desglosados en estándares de aprendizaxe. Estes últimos indican dúas cuestións fundamentais: por un lado concretan os criterios de avaliación, na medida en que especifican o que o alumnado debe saber, comprender ou saber facer; e por outro, gradúan o rendemento ou logros acadados (polo que son observables, medibles e avaliáveis). Os procedementos ou instrumentos de avaliación concréntanse nos seguintes aspectos:

- Avaliación inicial do nivel de partida do alumnado (mediante unha proba escrita de cuestións breves) e sondaxe oral sobre os coñecementos previos no inicio do proceso de ensino e aprendizaxe de cada unidade didáctica.
- Observación sistemática da evolución do alumnado no proceso de aprendizaxe e da súa participación, cooperación e actitude.
- Revisión dos produtos ou actividades e dos cadernos do alumnado (coa utilización de indicadores de logro rubricados nos casos procedentes).
- Indagación procesual oral (individual ou colectiva) co obxectivo de valorar as posibles dificultades na consecución dos obxectivos.
- Autoavaliación do alumnado a través das actividades propostas.
- Exames escritos.

6.2 Criterios e procedementos de cualificación

Están encamiñados a ponderar o “valor” que se dá a cada estándar de aprendizaxe avaliábel e a proporción que cada instrumento utilizado para avalialo achega e ese valor. Neste sentido, en cada un dos estándares de aprendizaxe nos que se desglosan as unidades didácticas aparece recollido: o seu grao mínimo de consecución, o peso do estándar na cualificación da unidade e os instrumentos de avaliación: exames, tarefas e observación. En relación a estes últimos, fixamos en termos globais os seguintes criterios:

- **Exames:** son probas escritas que permiten avaliar tanto a fixación das cuestións teóricas como as destrezas na parte práctica. Na súa valoración teranse en conta os criterios de avaliación e estándares de aprendizaxe. En termos xerais, o peso dos exames na cualificación final será dun 90%.
- **Actividades:** posibilitan o seguimento continuado da evolución do alumnado. Procurarse que sexan o máis variadas posibles (definicións, mapas, gráficos, comentarios de texto,

traballos individuais ou grupais, debates etc.), tanto para fomentar o desenvolvemento de todas as competencias clave como para atender á diversidade. O seu peso final na cualificación será, con carácter xeral, dun 10%

Pola súa parte, desde o punto de vista da organización das cualificacións, a referencia son os bimestres. Neste sentido, a nota bimestral elaborárase a partir da media dos resultados dos exames de cada bimestre, das tarefas e das anotacións sobre a observación da evolución da actitude ou esforzo alumno ou alumna, contemplándose as porcentaxes en relación ao peso de cada unha destas partes na cualificación do bimestre que mencionamos anteriormente.

No tocante ao redondeo da cualificación a partir de 5 puntos, será á alza se a parte decimal do número enteiro resultante da media trimestral iguala ou supera as 50 centésimas, e á baixa no caso contrario. O redondeo de notas inferiores a 5 puntos será á baixa.

En relación á elaboración da nota media bimestral, a nota mínima que debe de conseguir o alumnado nos exames para que se compute a efectos de obter unha ponderación que leve á superación do trimestre é dun 4. Se non chega a esta cifra, darase esa parte da materia por non superada (e seguiranse os procedementos que detallamos a continuación para a recuperación dos exames ou avaliacións). En relación á cualificación mínima necesaria para considerar un bimestre por superado deberá de ser de 5 puntos.

A respecto das mencionadas recuperacións, despois de cada avaliación bimestral fíxase unha recuperación para aqueles alumnos que non acadaron na cualificación do trimestre os 5 puntos necesarios para superar a materia. Neste sentido, os alumnos/as poden recuperar só aqueles exames nos que a cualificación foi inferior a 4 (nun exame específico desa parte) ou a totalidade do bimestre nunha proba global.

A cualificación da avaliación final será o resultado da media dos dous bimestres superados.

Os alumnos/as que perdan o dereito á avaliación continua, realizarán unha única proba escrita que suporá o 100% da cualificación nas datas fixadas pola Xefatura de Estudos.

Así mesmo, aqueles alumnos/as que ao finalizar o período lectivo non acadasen os contidos mínimos esixidos e, polo tanto, non aprobasen a materia, poderán realizar unha proba escrita extraordinaria, que suporá o 100% da cualificación, nas datas fixadas pola Xefatura de Estudos.

7. Actividades complementarias e extraescolares

No presente curso escolar está prevista a realización de diversas actividades complementarias e extraescolares, cuxas características iranse perfilando ao longo do curso. En termos xerais, algunhas delas serán as seguintes:

- Actualización e divulgación do blog “olladas en lila”, orientado á historia das mulleres e á loita contra a discriminación de xénero.

- Colaboración coas actividades organizadas pola Biblioteca do centro e o equipo de Dinamización da Lingua galega.
- Convocatoria dun concurso de deseño de carteis sobre o 25 de Novembro.
- Convocatoria dun concurso de deseño de carteis con motivo da conmemoración do 8 de Marzo.
- Posible saída didáctica do alumnado da ESA (dun día de duración) co obxecto de visitar diversos lugares de interese histórico-artístico de Galicia.